

INTERPELLATION TILL STATSRÅD

Från Riksdagsförvaltningen
2017-12-13
Besvaras senast
2018-01-17

Till miljöminister Karolina Skog (MP)

2017/18:279 Mikroplast

Det senaste århundradet har innehållit mer mänsklig utveckling än kanske något annat århundrade. Fattigdomen har minskat, barnadödligheten har tryckts tillbaka och den förväntade livslängden har ökat radikalt. Bättre mediciner, ekonomisk utveckling och en långtgående demokratiseringsprocess är bara några av de bakomliggande faktorerna. Men detta har också inneburit ett nytt resursutnyttjande. Olja, kol och naturgas har utvunnits och använts i större utsträckning än någonsin tidigare – med ökade koldioxidutsläpp, ekologiska obalanser och förstörda habitat som följd.

När Förenta nationernas miljöprogram (Unep) rankar vilka områden som bör vara prioriterade för nutida och framtida miljöarbete står minskade koldioxidutsläpp och hav i balans högst på listan. Organisationen, som bildades efter Stockholmskonferensen 1972, har högt anseende världen över och bidrar tillsammans med Förenta nationernas klimatpanel (IPCC) till att öka kunskapsläget om miljöproblem och ge förslag på tänkbara lösningar.

Vad gäller minskade utsläpp har Sverige en stor roll att spela globalt. Under alliansregeringen minskade utsläppen samtidigt som tillväxten bibehölls. Genom att vara ett grönt föregångsland och bevisa att frikopplingseffekter – där ekonomisk utveckling möjliggörs utan att samvariera med ökade utsläpp – är möjliga, kan Sverige ta en ledartröja. Vad gäller inhemska utsläpp kan Sverige stoltsera med en näst intill helt koldioxidneutral elförsörjning, något som är viktigt inte minst för den tillverkande svenska industrin. Basen i detta system är en väl utbyggd vattenkraft och stabil kärnkraft.

Blicken bör därför riktas mot havet. Vårt nära innanhav, Östersjön, är ett av världens mest sjuka. På flera sätt betar sig Östersjön allt mer som en sjö snarare än ett hav. Med lågt utbyte av syrerikt vatten från Nordsjön är havet känsligt för övergödning, överfiske och utsläpp. Det är lätt att bli pessimistisk. Men stora framsteg görs: Det svenska näringsläckaget av kväve och fosfor minskar, ett nytt modernt reningsverk har kommit på plats i Kaliningrad med svensk hjälp och målet om 10 procent marint skydd har nåtts. Vi har ännu inte sett stora resultat av detta arbete eftersom miljöarbete tar tid. Kanske dröjer det ännu några decennier innan vi når god ekologisk status. Ska det bli möjligt behövs insatser från bland annat Polen, som står för en stor del av det kväve och den fosfor som tillförs i Östersjöns tillrinningsområde.

Men övergödning är inte Östersjöns enda utmaning. De senaste åren har debatten allt mer kommit att handla om plast – främst den plast som är liten och kan kallas mikroplast. Utgångspunkt för debatten har varit en rädsla för att plasten bioackumuleras i små fisklarver och ökar i mängd ju längre upp den kommer i näringskedjan. I slutändan finns det en risk att den når våra stora matfiskar och hamnar i människor. För att mota detta har den rödgröna regeringen beslutat att förbjuda mikrokorn av plast i kosmetiska produkter som är avsedda att sköljas av, efter en utredning som gjorts av Kemikalieinspektionen (KemI). Man har också gett ett regeringsuppdrag till Naturvårdsverket att utreda källor till mikroplaster och ge förslag på åtgärder för minskade utsläpp i Sverige, vilket slutredovisades i juni år 2017.

Men det är tveksamt om detta gör någon stor skillnad i praktiken. Mikroplaster från kosmetiska produkter utgör en mycket liten andel av den totala mängden mikroplaster i den marina miljön. Enligt Kemikalieinspektionen finns det osäkra uppskattningar på att de utgör ca 0,1 procent.

Även Naturvårdsverkets rapport är behäftad med stor osäkerhet. Hela rapporten bygger på en (!) kartläggning från IVL Svenska Miljöinstitutet, trots att det tagit nästan två år att framställa rapporten. De resultat som presenteras är inte heller fullödiga. Naturvårdsverket skriver själva att ”för majoriteten av de kartlagda källorna har det inte gått att beräkna hur stora andelar av mikroplasterna som transporteras till hav, sjöar och vattendrag”.

Samtidigt uppdagas att en del av den fristående forskning som gjorts kring mikroplaster varit förfalskad. En svensk studie om mikroplast i fisklarver, gjord vid Uppsala universitet, fick år 2016 stor uppmärksamhet när den publicerades i den välrenommerade tidskriften Science. Men när Centrala etikprövningsnämnden (CEPN) granskat studien har den fällts för fusk. Inte bara för att etiska tillstånd saknades, utan också för att originaldata har manipulerats eller saknas. Det är mycket allvarligt. Inte bara för att det skadar förtroendet för Uppsala universitet, utan också för att det riskerar att leda till felprioriteringar i den svenska miljöpolitiken.

En annan färsk studie, publicerad i tidskriften Science of The Total Environment, har belyst mikroplast i ett mer långsiktigt perspektiv. Den dansk-tyska studien har tittat på mängden plast i fisk under de senaste 30 åren och kommit fram till att mängden varit helt konstant. Torkel Gissel Nielsen, professor vid institutet för akvatiska resurser vid Danmarks tekniska

universitet, säger att en delförklaring kan vara att plasten sjunker till botten och lagras i sediment. Det ska nämnas att studien är byggd på 30 års data från Bornholmsbassängen, men det är tänkbart att resultaten är representativa även för Östersjön.

Slutligen ska sägas att den största mängden plast i havet inte är mikroplast utan större plastfragment som ibland bryts ned till mindre fragment. Men det är tveksamt om det globala problemet med plast i havet är särskilt alarmerande i vårt närområde. En studie ledd av Dr Christian Schmidt vid UFZ i Leipzig (2017) visar att ca 95 procent av all plast i havet kommer från endast tio floder – varav åtta finns i Asien och två i Afrika. Att dessa floder skulle påverka Östersjöns vatten förefaller osannolikt. Och den stora åtgärd som krävs för dessa vattendrag är utan tvekan åtgärder uppströms där man arbetar med bättre avfallshantering – något Sverige är framstående i.

Man ska inte dra på för stora växlar av enskilda studier. Det krävs många källor för att kunna ge en fullständig bild, och flera av de nyheter som presenterats ovan pekar på behovet av fortsatt forskning. Men att kontinuerligt följa forskningsläget ingår i arbetet med att utvärdera, förnya och föreslå åtgärder för en förbättrad miljö. Och det ligger i hela Sveriges intresse att miljö- och klimatpolitiken är väl avvägd och kostnadseffektiv. Är den inte det urholkas förtroendet för de insatser som föreslås, vilket i förlängningen riskerar att underminera förtroendet för politiken.

Med anledning av ovanstående vill jag fråga miljöminister Karolina Skog:

Är det ministerns och regeringens uppfattning att mikroplast är den viktigaste utmaningen i arbetet att nå miljömål 4, 8 och 10 och i så fall, vilka ytterligare åtgärder planeras för att minska mängden mikroplast i vattnet?

.....

Jesper Skalberg Karlsson (M)

Överlämnas enligt uppdrag

Johan Welanders